

Роджерс Аліса

Донецький національний університет імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна)

Науковий керівник – д.філол.н., доцент Кравченко Е. О.

ПОЕТИКА ЧАСУ (ПОРА РОКУ – ЗИМА) У ЗБІРЦІ С. ЖАДАНА «СПИСОК КОРАБЛІВ»

Категорія часу втілює уявлення людства про навколишній світ. Єдиний поетичний світ того чи того автора постає в образно-символічній системі художніх текстів, налаштованій на продукування та інтерпретацію ЧАСУ.

Метою дослідження є виявлення і аналіз художніх засобів вербалізації концепту ЧАС у поетичній збірці С. Жадана, за допомогою яких потрактовується індивідуально-авторська картина світу. Сприйняття й усвідомлення змісту і цінності часу мовною особистістю (автором) закономірно формує і розширює національно-мовну картину світу, що уможлиблює усвідомлення специфіки ЧАСУ в художніх творах одного автора, з'ясування синкретизму часопростору, розкриття значущості концепту ЧАС у цілісному тексті, виявлення смислових зсувів сприйняття ЧАСУ з урахуванням хронології творів і т. ін.

Збірку С. Жадана «Список кораблів», яка вміщує 58 віршів, опубліковано у 2020 році. В інтерв'ю для газети «День» Сергій Жадан назвав «Список кораблів» найінтимнішою книгою [1]. Оцінюючи загальний зміст творів, критики наголошують на співвідношенні суб'єктивного та об'єктивного світосприйняття: “<...> особистий біль триває тут побіч болю цілої країни, болю тривання та помирання взагалі” [4]. Пошук оновленого смислу у світі, який “пережив своє завершення” [4] вимагає відшукування нової форми вираження – “свіжої мови, ритміки, способу омовлювати звичне” [3].

Явними показниками ЧАСУ стають лексеми на позначення пір року, місяців і природних явищ.

Образотвірні маркери зими. Образ зими, наявний у віршах «Царство небесне, – говорять вони про життя...» (*зима, сніг, замети, січень, колядники*), «Наш учитель стоїть перед нами» (*зима*), «Просто взяти і написати ці кілька речень» (*зима*), «Великі поети печальних часів» (*зима*), «А що робить цей чоловік?» (*зима, взимку*), «Стільки разів доводилось чути, як освідчуються поети» (*зимовий, сніг*), «Але так мало речей...» (*сніг*), «Наче й не було цієї зими» (*зима, грудень, снігопад, лід, відлига, сніг*), «...натомість зима – щедра пора присвят» (*зима, снігопад, грудневий, сніг*), «Ніхто не хоче ходити» (*зима, зимовий, сніг, паморозь*), «Вірш, що складається з мовчання й тиші» (*зима, засніжений, сніг*), «Це ось наше місто – стоїть на сході країни» (*Різдво, зимівля, зимовий, сніг, колядки*), «Краще б снівся міст за вікном» (*сніг, зима*), «Про теплий дух нічних обійсть» (*зима*), «Уявляю, як це бачать птахи» (*зимовий, лютневий, зима*), «І зійде сніг, мов напис. І тоді» (*сніг, зима, лід*), «Але подивися – почався березень» (*зимівля*), «Сидять на сходах перукарі під вуличними ліхтарями» (*зима, колядки*), «Так, щоби воно спинилося, щоби завмерло» (*зима, зимівля*), «Пахне великими грошима» (*зима, снігопад*), «Небо стане великим і хворим» (*зимовий*), перебуває в центрі авторської уяви про час відродження, великого переходу і творчості.

Угрупування лексем, експліцитно пов'язаних з концептом ЗИМА, дозволяє виділити такі лексико-тематичні групи:

1) назва пори року (*зима*) і похідні лексеми (*зимовий, взимку, зимівля*);

2) назви зимових місяців (*грудень, січень*) та їх похідні (*лютневий, грудневий*);

3) слова на позначення зимових природних явищ, які беруть участь у зображенні часопростору як супутні художні образи (*сніг, снігопади, засніжений, замети, лід, іній, відлига, паморозь*);

4) слова на позначення релігійних свят і пов'язаних з ними реалій (*Різдво, колядки, колядники*).

Традиційні художні засоби й узуальні образні уявлення.
Унікальний концепт ЧАС постає своєрідним поєднанням традиційної (простої) та індивідуальної (самобутньої) форм – художніх засобів, за допомогою яких утворюється цілісний текст.

До простих форм відтворення картини зими відносяться усталені конструкції і словосполуки:

1) лексеми, що означають співвіднесеність зображуваних подій з минулою – теперішньою (цьогорічною) – майбутньою зимою або конкретною датою: *із минулої зими* («Просто взяти і написати ці кілька речень»), *прийде зима* («А що робить цей чоловік?»), *4 січня* («Царство небесне, – говорять вони про життя»);

2) словосполуки (прикметники і дієслова у поєднанні з відповідними іменниками), що означають прихід – завершення, початок, перехід, тривалість або закінчення зими, можливість повернення зими, очікування весни: *скінчиться відлигою*, *перехід зими* («Царство небесне, – говорять вони про життя»), *рання зима* («Ніхто не хоче ходити»), *останній зимовий день* («Стільки разів доводилось чути, як освідчуються поети»), *вернеться зима* («Про теплий дух нічних обійсть»), *зима, що неодмінно повернеться* («Наш учитель стоїть перед нами»), *зима непомітна* («Пахне великими грошима»), *довгої-довгої зими* («...натомість зима – щедра пора присвят»), *зійде сніг* («І зійде сніг, мов напис. І тоді»); *Буде зима, буде завершення року. / Буде тяглість засніженого межиріччя* («Вірш, що складається з мовчання й тиші»);

3) словосполучення, що формують зорове або тактильне сприйняття, відтворюючи часопростір зими: *зимові дерева* («Ніхто не хоче ходити»), *зимові дахи* («Уявляю, як це бачать птахи»), *зимові Карпати* («Це ось наше місто – стоїть на сході країни»), *глибокі сніги*, *сильний густий сніг*; *опадання снігів*, *сині замети* («Царство небесне, – говорять вони про

життя»), *світло зимове* («Небо стане великим і хворим»), *небо перед снігопадами* («Пахне великими грошима»), *камені в снігу* («Але так мало речей»), *твердість льоду* («Наче й не було цієї зими»), *протоптувати сніг* («І зійде сніг, мов напис. І тоді»), *тонче снігу* («Це ось наше місто – стоїть на сході країни»);

4) конструкції, спрямовані на зображення традиційних зимових реалій, природних явищ, релігійних свят, уявлень, пов'язаних із зимою: *зима сувора* («А що робить цей чоловік?»), *помірна зима* («Так, щоби воно спинилося, щоби завмерло»), *птахи, що летять на зиму до Північної Африки* («Великі поети печальних часів»), *птахи під зиму завжди збиваються в зграю* («Сидять на сходах перукарі під вуличними ліхтарями»), *птахи готуватимуться до зимівлі* («Так, щоби воно спинилося, щоби завмерло»), *Вони тепер на заході готуються до зимівлі* («Це ось наше місто – стоїть на сході країни»), *Чоловіки / розчищають дорогу, / прибирають сніг* («...натомість зима – щедра пора присвят»), *співає колядки* («Це ось наше місто – стоїть на сході країни»), *розтоплює льоди* («І зійде сніг, мов напис. І тоді»).

Індивідуально-авторські художні засоби. Оригінальними художніми засобами синкретичного зображення зими (зорові, слухові, колористичні образи) і сприйняття, поданого через вчування в певні ознаки зими, стають такі:

- метафори-оживлення: *артільна робота зими* («Уявляю, як це бачать птахи»), *Місто відігривається по зимівлі* («Але подивися – почався березень»);

- метафори-озвучування: *репродуктори грудня, оркестрова правда снігопадів* («Наче й не було цієї зими»), *снігу важкий метроном* («Краще б снівся міст за вікном»);

- індивідуально-авторські поєднання слів: *будівничі зими, грудневе просвітництво, снігопади звалюються на голову* («...натомість зима – щедра пора присвят»), *монохром зими* («Ніхто не хоче ходити»), *іній на*

серпневій траві («Будьмо відважними цього літа»), *прочерки снігу, суботня паморозь* («Ніхто не хоче ходити»), *узлісся окресляться снігом* («Вірш, що складається з мовчання й тиші»);

- унікальні ототожнювальні (переважно розгорнуті) конструкції: *натомість зима – щедра пора присвят, пора переходу на інше письмо* («...натомість зима – щедра пора присвят»); *Царство небесне – це дишуть тварини в стайнях, / це надивляються за зорею мудрі птахи* («Царство небесне, – говорять вони про життя»), *Рання зима, чорнотроп ґрунтової дороги* («Ніхто не хоче ходити»).

Симптоматично, що більшість складників часопростору ЗИМА є елементами національно-мовної картини світу, оскільки підтверджують стереотипні, узвичаєні уявлення про зиму, наявність спільних для українців асоціацій і образів, отже, важливо уловити відлуння від образу до образу, їхню змістовно-формальну сув'язь і «кінематографічну» зміну кадрів у вірші, що може стати предметом подальших наукових розвідок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Десятерик Д. Нові тексти Сергія Жадана – різкий поворот у його творчості, який може здивувати багатьох. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/tochnist>
2. Жадан С. Список кораблів. К. : Meridian Czernowitz, 2020. 160 с.
3. Романцева Б. ЛітАкцент року – 2020: відгуки журі. Жадан Сергій. Список кораблів. Режим доступу: <http://litakcent.com/2021/01/27/litaktsent-roku-2020-vidguki-zhuri-nominatsiya-poeziya/>
4. Семків Р. ЛітАкцент року – 2020: відгуки журі. Жадан Сергій. Список кораблів. Режим доступу: <http://litakcent.com/2021/01/27/litaktsent-roku-2020-vidguki-zhuri-nominatsiya-poeziya/>